

Kauppaa, jesuiittoja ja eliitin erioikeuksia

Anne Haila

Seppo Sivonen: *Aasian kaupunkivaltioiden historia. Hongkong, Macao ja Singapore. Gaudeamus 2006. 281 s.*

Aasian kaupunkivaltioiden historian esipuheessa Seppo Sivonen kertoo lähestyvänsä eurooppalaisen kolonialismin historiaa kolmen pienen siirtomaan alueen avulla. Teos on tutkimuskirjallisuuteen perustuva yleisesitys, jossa pääpaino on siirtomaakauden aikaisessa historiassa. Teoksen paras anti onkin mielestäni sellaisten kolonialismin piirteiden esittely, joihin edelleen törmää Hongkongissa, Macaossa ja Singaporessa. Minua kirja viehätti tarjotessaan selityksen mm. sille miksi minulle Macaossa tarjottiin Macaon kansallisuuskana afrikkalaista kanaa, miksi minut Singaporessa ensimmäisenä työpäivänä vietiin lahkolaiskirkkoon ja miksi minulle Hongkongissa tarjottiin illallinen vain jäsenille tarkoitettuna klubissa.

Sivonen aloittaa Hongkongin ja Macaon historian Qin-dynastiasta (200-luku eKr) ja Singaporen historian 600-luvun buddhalaisesta Shrivijayan merivaltioista. Teos sisältää runsaasti hauskoja yksityiskohtia, kuten tarinan Intian soturikuninkaasta Raja Chulasta, joka tuli huijutetuksi pysähtyessään Kiinan valloitusretkellään Tumasakissa (nykyinen Singapore): Kiinan keisari oli lähettänyt Tumasakiin laivan, jossa oli lastina ruosteisia nauvoja ja täydessä hedelmässä olevia puita. Hampaattomat laivamiehet kertoivat aloitaneensa matkan poikina ja vanhentuneensa matkan aikana nauvojen ruostuessa ja hedelmäpuiden kasvaessa. Raja Chula arveli Kiinan olevan kaukana ja luopui valloitusyrityksestään.

Kolonialismi

Macaoon siirtomaaherruuden toivat portugalilaiset, jotka tarvitsivat tukikohdan Japanin ja Malakan välisen kaupan hoitamiseen. Kiinan keisari myönsi portugalilaisille oikeuden kaupankäyntiin ja Macaon kauppiat hyötyivät kiellosta, joka esti kiinalaisia käymästä kauppaa Japanin kanssa. Tavaroiden lisäksi kolonialismi liikutteli ihmisiä ja synnytti useille Aasian kaupungeille tyypillisen etnisen kirjjon. Vuonna 1637 Macaossa asui

850 portugalilaista. Jokaisella perheellä oli keskimäärin kuusi orjaa. Portugalilaiset avioituivat muiden ryhmien kanssa: vaimot ja rakastajattaret olivat yleensä Goalta, Malakan niemimaalta, Indonesiasta tai Japanista. Idän Roomana tunnettu Macao oli jesuiittojen lähetystyön tukikohta. Uskonnon lisäksi jesuiittaveljet veivät eurooppalaista sivistystä ja kulttuuria. Jesuiitat järjestivät teatteri- ja musiikkiesityksiä, harjoittivat hyväntekeväisyyttä ja perustivat seminaareja, joista myöhemmin tuli yliopistoja. Jesuiitat karkotettiin Macaosta vuonna 1759.

Hongkongin siirtomaahistorian Sivonen aloittaa vuodesta 1702, jolloin Kiinan keisari nimitti virkamiehen, taipanin, valvomaan ulkomaankauppaa. Vuonna 1720 taipanin korvasi kauppiaiden kiltä, gonghang, joka sai monopolin määrätä hinnat, säätää tullit, kontrolloida salakuljetusta, myöntää lupia ja hoitaa rahoitusjärjestelyjä. Vuonna 1831 Itä-Intian kauppakomppania lähetti vetoituksen Britannian parlamentille jotta se etsisi Kiinan rannikolta alueen, jossa brittiläiset kauppiat voisivat käydä kauppaa vapaana Kiinan viranomaisten säädöksistä. Ensimmäisen oopiumsodan (1839-1842) jälkeen Nanjingin sopimuksessa sinetöitiin Hongkongin valtaus. Tämä oli ensimmäinen niistä sopimuksista Kiinan ja länsivaltojen välillä, joita Kiina on pitänyt epätasa-arvoisena.

Singaporen siirtomaahistorian aloittaa britti Stamford Raffles, joka vuonna 1819 teki sopimuksen sulttaani Abdul Rahmanin kanssa. Aluksi Singaporea hallittiin Intian hallinnon alaisuudessa, mikä mm. selittää intialaisten rangaistusvankien lähettämisen Singaporeen rakensuoihin. Eurooppalaisten lisäksi Singaporessa oli Lähi-idästä tulleita juutalaisia; britit kuitenkin valtasivat hallinnon ylimmät virkapaikat ja pitivät itseään 1880-luvun kuvernöörin Frederick Weldin sanoin kyvykkäämpinä hallitsemaan:

”Minusta näyttää aina siltä, että yleisen kiinalaisen käsityksen mukaan meidät – tavallisuudesta poikkeava rotu – on luotu hallitsemaan ja katsomaan heidän peräänsä, kuten tallirenki katsoo hevosen perään.”

Joseph Conrad, Rudyard Kipling, Hermann Hesse ja Somerset Maugham tekivät eksoottisen ja mystisen Singaporen tutuksi eurooppalaisille.

Segregaatio

Vallan, sopimusten ja politiikan ohella Sivonen tarkastelee Macaon, Hongkongin ja Singaporean sosiaalista elämää. Surullinen episodi kolonialismin historiassa on eurooppalaisten pelko vieraita rotuja kohtaan ja eurooppalaisten pyrkimys pitää kiinalaiset etäisyyden päässä segregaatian avulla. Macaossa kiinalaisten oli poistuttava yöksi kaupungin muurien ulkopuolelle. Hongkongissa saaren huippu, Peak, varattiin vain eurooppalaisille asukkaille. Aateloitu Sir Raffles laati Singaporeen asuinaluekaavan, jossa erotettiin omat asuinalueet eri väestöryhmille: yhä edelleen Singaporessa on kiinalaisten, intialaisten, arabien ja malajien kaupunginosat.

Eurooppalaisten pakkomielle aidata ja rajata Macaossa, Hongkongissa ja Singaporessa, samoin kuin muissa Aasian kaupungeissa, esimerkiksi Shanghaissa, tekee uskottavaksi Richard Sennettin (1994) väitteen, että segregaatio syntyi Euroopassa. Sennettin mukaan se syntyi Venetsian kaupunkivaltiossa, joka halusi kontrolloida kahta kaupunkivaltiolla tarpeellista mutta ei-toivottua ryhmää, juutalaisia rahanlainajia ja sata-makaupunkia viihdyttäviä ilotyttöjä.

Siirtomaat tarjosivat eurooppalaiselle keskiluokalle väylän sosiaaliseen nousuun, ja edelleen esimerkiksi Singaporessa sosiaalisen aseman merkinä on kuuluminen erilaisiin klubeihin. Hongkongissa eräs kaikkein tavoitelluin sosiaalisen aseman osoittamisen tapa oli päästä arvovaltaisen The Hong Kong Clubin jäseneksi. Se avasi pääsyn tärkeisiin verkostoihin ja korkea jäsenmaksu takasi sen että vähemmän varakkaiden kanssa ei tarvinnut seurustella. Klubi myös loi säännöt Hongkongin eliitin sosiaaliselle elämälle ja käyttäytymiselle.

Talous ja maa

Sivosen teoksen eräs ansio on, että se kiinnittää huomiota myös yrityshistoriaan. Hongkongin vapaasatamassa syntyi suuria kauppahuoneita kuten Jardine, Matheson & CO ja vaikutusvaltaisia pankkeja kuten Hongkongin ja Shanghain pankki.

Singaporen talouden kehitys, sen jälkeen kun Singapore itsenäistyi vuonna 1965, on ollut erilainen kuin *laissez faire* satamana tunnetun Hongkongin. Singaporessa merkittävä rooli on ollut vuonna 1961 toimintansa aloittaneella Taloudellisen kehityksen neuvostolla (EDB, Economic Development Board, jonka

tarjoamat businesspalvelut ovat tuttuja Singaporeen sijoittuneille suomalaisyrityksille) sekä JTC:llä (Jurong Town Corporation, joka kehitti teollisuustilaa Singaporeen sijoittuville yrityksille). Sivonen mainitsee useat Singaporen kaupunkivaltion menestykseen vaikuttavat tekijät, kuten vuodesta 1959 vallassa olleen puolueen (PAP, Peoples Action Party) ja senioriministeri Lee Kuan Yewn.

Singaporen ainutlaatuisen kehityksen kuvaamiseksi merirosvojen ja salaseurojen paheellisesta satamasta turvalliseksi maailmankaupungiksi, jossa syksyllä 2006 järjestettiin IMF:n ja Maailmanpankin kokous, olisi voinut enemmän korostaa sitä, että Singapore on läpeensä suunniteltu, lähes "keinotekoinen" yhteiskunta; kuten rotterdamilainen Rem Koolhaas osuvasti sanoo kuvataksaan Singaporea "puhtaaksi intentioksi: jopa sen luonto on tehty kokonaan uudelleen" (*Koolhaas & Mau* 1995). Hyvä esimerkki läpeensä suunnitelmallisuudesta on Singaporen kielipolitiikka, joka konstruoi neljä kieltä eräänlaisiksi pääkieliksi: englanti on liike-elämän, opetuksen ja hallinnon kieli, tamil, malaji tai kiina oman etnisen ryhmän äidinkieli. Kiinnostava on mandariinikiinan valinta etnisen ryhmän kotikieleksi, sillä edelleen Singaporen kiinalaiset puhuvat kantonian ja muita kiinan murteita, eivät juurikaan mandariinikiinaa.

Sivosen yrityksiin ja teollisuuspolitiikkaan keskittyvä esitys jättää vähemmälle huomiolle piirteen, joka sekä Hongkongin että Singaporen tapauksessa, kaupunkivaltioissa vailla omia luonnonresursseja, kotimarkkinoita ja ympäröivää talousaluetta, on ollut merkittävä talouden piirre. Tämä on maa ja erikoinen maanomistuksen ja maan allokation menetelmä. Molemmissa kaupungeissa julkinen valta on lähes yksinomainen maanomistaja, joka ainoastaan vuokraa, ei myy, maata julkisissa huutokaupoissa pitkillä vuokrasopimuksilla. Hongkongin kaupunki saa maasta ja kiinteistöistä 20-40 prosenttia tuloistaan (kun Suomessa kiinteistöveron osuus on alle 5%). Singaporen valtioon kytköksissä olevat suuret rakennusyrietykset kuten CapitaLand ovat merkittäviä ylikansallisia rakennusyrietyksiä.

Kaupunkivaltiot

Lukijan näkökulmasta teoksen rakenne on yllättävä. Ensin selvitetään lyhyesti Macaon, Hongkongin ja Singaporen varhaishistoriat, sitten näiden kaupunkivaltioiden joutuminen siirtomaaisännän alaisuuteen, ensin Macao, sit-

ten Hongkong ja sitten Singapore. Seuraavaksi siirrytään 1800-luvulle ja järjestys on jälleen sama, ensin Macao, sitten Hongkong ja viimeiseksi Singapore. Lopuksi tarkastellaan Macaota idän Monte Carlona, Hongkongia Kiinan erillisalueena ja Singaporen nousua taloustiikeriksi. Tällainen kolmen erillistarinan pilkkominen ja lomittainen esittely on erikoinen, koska Sivonen ei kirjoita näiden kaupunkien suhteista toisiinsa tarkasteltuna ajankohtana, tai pohdi kuvattujen kaupunkivaltioiden kehityksen samanlaisia tai erilaisia piirteitä. Miksi teoksessa ei ensin esitetä Macaon historiaa alusta nykypäivään, sitten Hongkongin ja sitten Singaporen? Tällainen kirjoitusjärjestys olisi varmaankin saanut lukijan kaipaamaan Singaporen tarkastelun yhteydessä Malesian kehityksen analyysia ja Hongkongin esittelyn yhteydessä Guangdongin maakunnan tarkastelua.

Tutkijan näkökulmasta ihmetyttää, miksi tutkimuskohteena ovat nimenomaan Aasian kaupunkivaltiot. Sitä teoksessa ei kerrota. Sivonen ei kirjoita mitään kaupunkivaltioista yleensä eikä pohdi kaupunkivaltiollisuuden yleisempää merkitystä.

Aasian kaupunkivaltioiden historia ei toki olekaan kirjoitettu tutkijoille, vaan se on yleisesitys, jonka hyödyllisyyttä lisää teokseen sisältyvä Aasian kaupunkivaltioiden kronologia ja kuvernööriluettelo. Erityisen kiinnostava on myös luku, joka esittelee Macaon, Hongkongin ja Singaporen historiankirjoitusta: kolonialistista, eurosentristä, kansallismielistä, aasiasentristä, historiallista sosiologiaa, sosiaalihistoriaa ja etnohistoriaa. Sivosen kirjoittama historia myös ulottuu pitkälle nykyaikaan. Mainituiksi tulevat muiden muassa Goh Chok Tong, Tung Chee-hwa, Martin Lee ja Emily Lau.

VIITTEET

- Koolhaas Rem & Bruce Mau (1995), *S, M, L, XL*. The Monacelli Press. New York.
Sennett, Richard (1994), *Flesh and Stone. The Body and the City in Western Civilization*. Faber and Faber. New York.

Kirjoittaja on professori Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksella. Hän oli opettajana 1990-luvulla Singaporen kansallisessa yliopistossa.